

Semantiske vanskeligheder

Ordforråd
– kvantitet og kvalitet samt
ordmobilisering

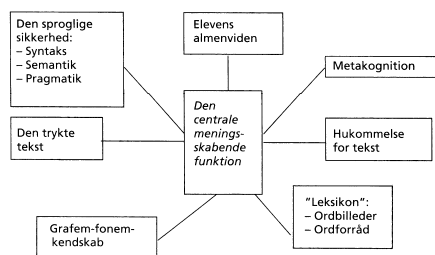
14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

1

Ordkendskab

Ehris interaktive model

Ex diaphragma

Når det opfattede visuelle ordbillede bearbejdes i hjernen, genkendes ordbilledet hurtigere og lettere, hvis det kobles med en ordbetydning, der allerede findes i læserens mentale leksikon.

Mange børn læser godt og flydende op til 4. kl., men herefter spiller elevernes sproglige færdigheder og ordforråd (viden om ords betydning og udtale) en afgørende rolle for deres mulighed for at opnå flydende læsning af mere avancerede tekster/fagtekster.

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

2

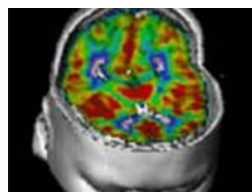
Hurtig adgang til ord

*Oliver skal læse ordet "blomster".
Oliver stavelsesdeler og lyderer sig frem.*

Hvilken syntese kan Oliver nå frem til, når han magter det fonematiske princip?

Hvis Oliver har lagret en præcis og distinkt fonologisk repræsentation af ordet blomster i sit mentale leksikon og har hurtig adgang til det, kan han hurtigt "finde" det rigtige ord ved at sammenligne lyden af sin fonologiske syntese med ord, han i forvejen har i sit leksikon.

Hvis Oliver er ordblind, vil hans fonologiske syntese være upræcis, og hvis han har ordmobiliseringsvanskeligheder, vil det derfor være endnu sværere at finde frem til "facit".

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

3

Ordforståelse

hund

Mulige problemfelter:

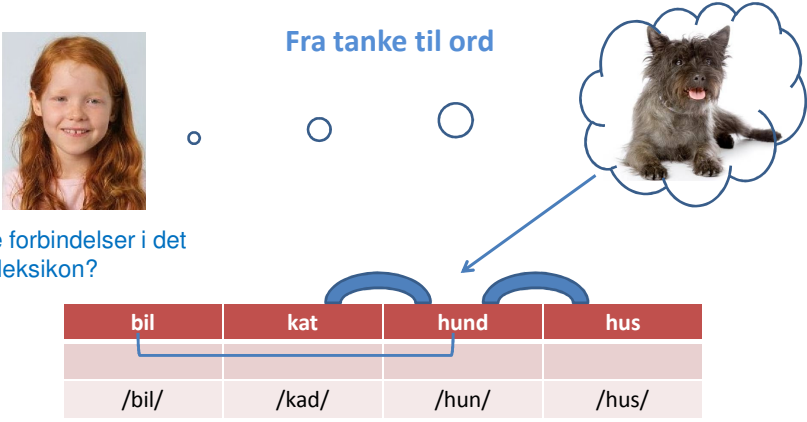
- Normal talehastighed. 2 – 3 ord i sekundet
- Ordforrådets størrelse – voksne/børn
- Folk mumler, og de andre larmer !
- +
- Barnet kan have lydskelnevanskeligheder
- Barnet kan have uklare lydlige repræsentationer i dets indre ordforråd
- Barnet har ikke ordet i sit indre ordforråd

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

4

Fra tanke til ord

Hvilke forbindelser i det indre leksikon?

bil	kat	hund	hus
/bil/	/kad/	/hun/	/hus/

Støt eleverne i at danne kategorier og overbegreber

Artikulation

14-03-2009 Marianne Aaen Thorsen 5

Semantiske vanskeligheder

I både sprogforståelse og sprogproduktion

Kan ytre sig som:

- Langsom ordmobilisering
- Barnet bruger et andet ord (gaffel for ske)
- Barnet bruger et ord, der ligner lydmæssigt (sne for ske)
- Barnet bruger et upræcist ord fx "ting"

**Er ordet i barnets ordforråd?
Har barnet adgang til ordet?**

**Der kan være forskel på, hvilke ord barnet nemmest kan forstå/anvende.
Udsagnsord er sværere end navneord.**

14-03-2009 Marianne Aaen Thorsen 6

Ordforråd

Hvornår er et ord optaget i barnets ordforråd?

Mit bud

Når barnet *forstår* og *anvender* et ord fra voksensproget på (omtrent) samme måde som de voksne, og når barnet kan *udtale* ordet korrekt

Ordforrådet afspejler

Barnets viden om verden, engagement, interesser, hvad de voksne taler med barnet om, barnets erfaringer m.m.

Situationen – fælles opmærksomhed – delt kontekst – følelsesmæssige aspekter

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

7

Eksempel: blæksprutte

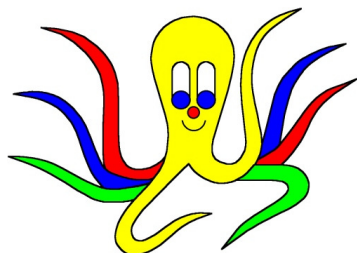
Hvad ved barnet om en blæksprutte:

Et dyr (kategori)

Som bor i havet (hjemsted)

Har otte arme (opfattede egenskaber)

Og et stort klokkeformet hoved (opfattede egenskaber)

Alt dette aktiveres, når barnet ser billedet af blæksprutten og skal sige, hvad det er.

Jo flere informationer barnet har om en blæksprutte, desto bedre mulighed for at benævne billedet præcist og hurtigt.

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

8

Pædagogisk arbejde med ordudvikling

Få flere "huskeknager" - tal om betydningsaspekter:

Tid – hvornår, hvor ofte, hvor lang tid

Sted – hvor og sammen med hvem

Værdi – er det dejligt, skidt, let, svært

Egenskab – hvordan ser det ud (form, størrelse), bevægelse, lyd, materiale, smag, lugt

Funktion – hvad bruges det til, hvem kan bruge det og hvor

Kausalitet – hvad medfører det

Kategori – hvilken slags er det

Sammenligning – kender I andre X, der ...

Denotation, konnotation, kollokation – hund, vovse, putte, sætte, bage

Grammatisk funktion – ordklasse, lav et sammensat ord med ordet og byt om (fingerring/ringfinger), lav om til en anden ordklasse (spejl, spejle sig)

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

9

Eksempler på hvordan kan man arbejde med ordforrådsudvikling

Lav en aftale med hinanden om, at børnene skal lære 4- 5 nye ord hver dag og giv dem mulighed for at høre og anvende dem i mange forskellige sammenhænge gennem skoleåret!

"Bamses 100 gåder"

"De små quizzet"

"Læseevaluering på begyndertrinnet" s. 51-52

Kategorier, fx

"Jeg kigger i min kasse med frugt

– dér er en pære.

Hvad er der i din kasse med frugt?" – også forskellige kasser.

"Odd man out" vha. billeder/konkreter og sæt ord på – både de præcise benævnelser og kategorierne

Tale om billeder – husk også at sætte ord på handlinger

Billedserier

Mime til udsagnsord

Kognitivt udvidende samtaler

Dialogisk oplæsning

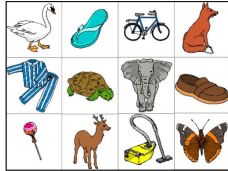

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

10

Flere eksempler på hvordan kan man arbejde med ordforrådsudvikling?

Spil billedlotteri, hvor det er forbudt at sige ordet – sig forskellige indgange til ordet, fx det er et dyr, det er lille og har vinger og følehorn, man kan se det om sommeren i haven, det kan flyve osv.

<http://www.multidansk.horsens.dk/pdf/lotteritryk.pdf>

Gætteleg: Benævnelse ud fra beskrivelse af navneord – stil "hv-sprøgsmaal, som indeholder en funktionel ledetråd og 1- 3 andre ledetråde (sted, størrelse, farve osv.):
Hvad er det, man bruger, når man flyver og skal springe ud af flyveren (faldskærm)
I hvilket rum i et hus går man i bad, på toilettet eller børster tænder (badeværelse)

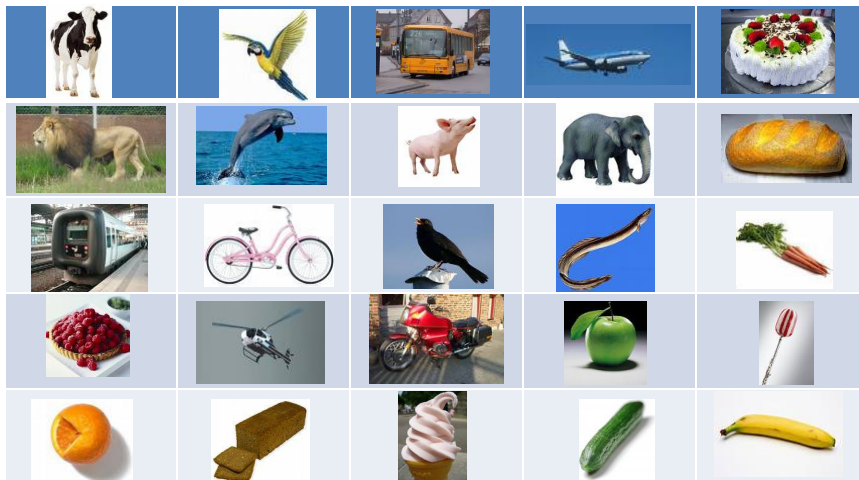
Sætningsfuldendelse – i nutid og målord er navneord, indeholder 2- 5 ledetråde til målordet:
Du kan drikke te og kaffe af et stort (krus)
Når du går i bad, skal du bagefter tørre dig i et (håndklæde)

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

11

Gæt hvad jeg tænker på
 – gæt på overbegreber, kategorier osv.
 Også til faglig læsning, fx i forbindelse med landbrug: afgrøder, kornsorter, osv.

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

12

Ordleg

Ord fra fx dialogisk oplæsning:
Vandtårn, kasserolle, læbestift, fløde, m.fl.

Hvordan:
I mindre grupper.
Læreren siger det første ord i en bunke af ordkort (eller hvis der kan laves billeder af ordene, kan en elev sige det højt)
Hver elev trækker et "opgavekort" med et kendt symbol på.
Efter tur skal hver elev gøre det, som kortet foreskriver.

Opgavetyper:
Hvordan ser det ud?

Hvor kan man se det?

Sige i sætning (sammensat ord)

Hvad bruger man det til?

14-03-2009 Marianne Aaen Thorsen 13

Ordleg

Ord fra fx dialogisk oplæsning:
Eksplodere, forklare m.fl.

Hvordan:
I mindre grupper.
Læreren siger det første ord i en bunke af ordkort (eller hvis der kan laves billeder af ordene, kan en elev sige det højt)
Hver elev trækker et "opgavekort" med en kendt symbol på.
Efter tur skal hver elev gøre det, som kortet foreskriver.

Opgavetyper:
Hvem/hvad kan gøre det?

Hvornår (+ hvor) kan man gøre det?

Sige i sætning

Hvorfor gør man det?

14-03-2009 Marianne Aaen Thorsen 14

Når eleven ikke kan komme på ordet selv -

Eksempel:
Eleven kan ikke komme på ordet elefant.

Prompting

Den voksne siger: "Tænk du på en ele..."
Eller "Er det det store grå dyr med den lange snabel"

Multiple choice

Den voksne giver eleven 3 – 4 svarmuligheder:
"Er det et næsehorn, en flodhest, en elefant eller en giraf, som du tænker på?" --- vigtigt at beholde kategorien, så eleven ikke føler sig dum ("er det en elefant eller en vandkande?")

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

15

Hvorfor arbejde med præcis og distinkt udtale?

Præcis lagring af ord gør det **nemmere at mobilisere** dem.

Øget udtaledistinkthed har positiv effekt på udviklingen af **fonologisk opmærksomhed**.

Det tyder på, at børns distinkthedsniveau er af **afgørende betydning for udviklingen af fonologisk opmærksomhed!**

Hvordan kan man arbejde med elevernes udtaledistinkthed

Remser

Stavelseslege (lotto, hoppe, klappe, terning)

Robotleg

3 aktiviteter med samme ord:

- A. Segmentering/syntese (stavelser)
- B. Distinkthedsniveauer (finde, rette, rangordne udtalefejl/distinkthedsniveauer)
- C. Udtaletræning (maksimalt distinkt)

14-03-2009

Marianne Aaen Thorsen

16